

NY VIDENSKABELIG RETNING SOM INSPIRATOR FOR BIBLIOTEKSUDVIKLINGEN

Digital Humanities er navnet på et nyt videnskabeligt felt, der undersøger og udforsker forskningens vilkår i en digitaliseret verden. Det fokus kan gøre forskningsfeltet til en stærk allieret for forskningsbibliotekerne, der godt kan bruge inspiration til at håndtere muligheder og faldgruber i den digitale tidsalder.

AF MARIA SKOU NICOLAISEN, MARIANICOLAISEN@GMAIL.COM, EUI LIBRARY, EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE

Digitaliseringen har medført en omvæltning og udviskning af mange traditionelle funktioner – her iblandt bibliotekarens. Selvhjulpne forskningsmiljøer, digital tilgængelighed og ikke mindst den politiske debat udfordrer, kritiserer og diskuterer bibliotekarens funktion og berettigelse i en ny og digital verden.

Forskningsbibliotekerne oplever, at det i stigende grad forventes, at de engagerer og integrerer sig mere aktivt i forskningsmiljøerne og underlægger sig de digitale præmisser. Endnu er forskningsbibliotekarens roller og funktioner inden for den digitale kontekst ikke afklaret, men alt tyder på, at der ikke er plads til standardiserede arbejdsfunktioner.

Som informationsspecialister forventes bibliotekarer at være på forkant med den digitale udvikling – og her menes ikke kun et udpræget kendskab til digitale redskaber, platforme og licensaftaler. De digitale muligheder er mange, og de rummer et væld af potentielle indsatsområder, faldgruber og problematikker.

Men der er hjælp at hente. Digital Humanities er en spirende videnskabelig disciplin, der kan øge bibliotekernes kendskab til, hvilke digitale udfordringer de selv og deres brugere står overfor. Forskning med digitale komponenter har længe eksisteret, og derfor er det også på tide at diskutere, hvilken betydning adgangen til og brugen af digitale ressourcer har for forskerne.

Ved at indgå i denne debat kan forskningsbibliotekarerne aktivt præge deres fremtidige arbejdsvilkår, og derved foregribe og ikke kun symptombehandle de potentielle problemfelter, der ligger i håndteringen af digitalt materiale.

Griber fat i de digitale udfordringer

Bertil F. Dorch skriver i sit bidrag til REVY nr. 3 (2010), at stort set alle videnskaber er afhængige

af digitale redskaber i større eller mindre omfang. Digitaliseringen eller eScience er derfor ”ét af den moderne forsknings vilkår”. Det er således afgørende at kende til de problematikker, der følger i kølvandet på den digitale syndflod, for at kunne assistere moderne videnskab.

Som navnet antyder, studerer feltet Digital Humanities primært digitaliseringen af og dens betydning for humanvidenskaben. Mere generelt forsøger den at diskutere forskningens digitale vækstbetingelser og udviklingspotentiale. Digitale humanister gør digitale redskaber og digitalisering til genstand for refleksion og adresserer digitaliseringsproblematikker direkte.

Med en eksponentiel forøgelse i mængden af digitale data og en bred vifte af digitale redskaber kan digitaliseringens indvirkning på samfundets vidensproduktion ikke længere benægtes. Derfor er Digital Humanities ikke nogen dårlig samarbejdspartner for biblioteker, der skal hjælpe nutidens digitaliserede forskningsmiljøer.

Fra printkultur til digital kultur

Skiftet fra printkultur til digital kultur kan umiddelbart virke som en tilforladelig udskiftning af det boglige medie med nye elektroniske arvtagere. Analyserer man imidlertid, hvilken effekt bogen og den trykte tekst har haft på, hvordan vi organiserer, formidler og bedømmer information, forekommer betydningen langt større. Selveste forskningens grundpræmisser – begrebsbrugen, tilegnelsen, formidlingen og produktionen – udfordres af digitaliseringen.

Digitaliseringsparadigmet muliggør langt mere dynamiske formidlingsformer end printkulturens tekstbaserede samfund, og digital forskning og forskningsproduktion må derfor underlægges helt andre betingelser. Nogle af de mest markante problematikker inden for digital forskningsfacilitering beror på adgang, produktudvikling, stabilitet og vurderingsgrundlag.

Mængden af data forøges massivt

De fleste digitaliseringsinitiativer, der afvikles via eller i samarbejde med forskningsbibliotekerne, sigter primært mod digitalisering, indsamling og bevaring af store mængder data. Dataforøgelsen stopper dog ikke med markant dataindsamling. Internationale projekter betyder øget adgang til stadig flere informationskilder til en omfattende forøgelse af tilgængelighed. Med andre ord har digitaliseringen på godt og ondt muliggjort og medført en enorm dataudvidelse, og begrebet ”mængde” ligger således i kimen af digitaliseringsbølgen.

Kvantitativ dataindsamling fascinerer også humanistiske forskere. Omfangsrige indsamlingsmetoder er en uudforsket kilde, der ikke tidligere har været mulig. Dog må forskningsbibliotekerne ikke tro, at omfangsrige digitale samlinger i databaser eller lignende understøtter moderne forskning til fulde.

Digitalt fokus på fortolkning

Humanister kan sagtens have glæde af maksimeringsstrategien, men den minder ikke meget om de kvalitative forskningsmetoder, som de primært benytter sig af. Sandsynligheden for at humanvidenskaberne på et tidspunkt føler sig forbigået eller fremmedgjorte over for deres eget felt, er helt klart til stede, hvis mængden af data forbliver det primære digitale satsningsområde.

Dybdegående tekstanalyse er stadig en vigtig komponent i forskningen – især i forbindelse med introduktion til ny viden og teori, der skal skabe faglig ballast eller udvide den faglige horisont hos studerende eller forskere. Derfor synes det ret og rimeligt, at tolkningsprocessen også tilgodeses digitalt.

Skræddersyet produktudvikling

Tidligere har videnskaben primært benyttet sig af allerede eksisterende produkter. Forskningen har hovedsageligt pålagt de tekniske videnskaber at være eneansvarlige for produktudviklingen. Mange repræsentanter for Digital Humanities aner med digitaliseringen en mulighed for at danne bro mellem refleksion og produktion – teori og praksis.

Humaniora opfordres til at præge mediebilledet og skabe sine egne redskaber. Den øgede opmærksomhed på forudsætninger for og begrundelser af metoder, redskaber og praksis har derfor en mere skræddersyet produktudvikling for øje.

Humanvidenskabens akilleshæl har netop været, at den ikke anses for at fremavle noget egentligt produkt. I en krisetid, hvor hver en øre vendes og drejes, er det usandsynlig vigtigt, at staten og private bidragydere føler, at de ser et egentligt afkast af deres investeringer. Ved en mere formålsbestemt produktudvikling forsøger man i højere grad at imødekomme eventuelle ønsker om afkast.

Fastlåste tekster er stadig den primære udtryksform

I lyset af den fysiske bogs materielle kvaliteter fremkommer digitale data meget mere usikre på grund af deres indbyggede ustabilitet. Det betyder ikke, at webinformationer ikke kan fastlåses (eks. via screen-shots), men ved at fiksere webinformationerne fjerner man også de interaktive og dynamiske muligheder, der netop kendetegner det digitale materiale og adskiller det fra papirformatet.

De akademiske vidensproduktionsidealer er stadig i høj grad knyttet til relativt statiske formidlingsformer. Teksten betragtes fortsat som både samfundets og videnskabens primære udtryksform. De interaktive og dynamiske repræsentationsformer er endnu ikke særlig udbredte – muligvis fordi man i videnskabeligt regi skal kunne genfinde og tjekke kildehenvisninger.

Referencernes stabilitet danner endnu grundlaget for akademisk bedømmelse. Indtil de akademiske bedømmelseskriterier ændres, vil dynamiske data ikke have samme værdi som akademisk gyldig dokumentations- og produktionsform. Simplethen fordi de ikke passer til en legitimeringsmodel, der er stadfæstet i og af printkulturen.

Digitalt pres på forskningsstandarderne

Skønt meget taler for, at printkulturen forbliver dybt indlejret i akademisk forskning og formidling, bliver udtryksformen i stadig højere grad sat under pres. Realiseringen af digitaliseringens interaktive mantra er allerede udbredt inden for store dele af forskningsmiljøet. Fjernundervisning, web-seminarer etc. afhænger af digitale medier.

Selv traditionelle undervisningsformer bærer præg af øget interaktivitet. Forelæsninger er så vidt muligt skiftet ud med samtaleundervisningens aktive inddragelse. De studerende forventes at reflektere

over og sætte spørgsmålstejn ved den information, de får præsenteret – også fra professorer og i fagbøger.

Idealer om kollaborative fællesskaber og open access medvirker samtidig til at udfordre de traditionelle ophavsretsregler. Ved digitalt fremfundne tekster kan en forfatter ikke altid udledes af de tilgængelige informationer, og man kan blive nødt til at henvise til en side, der blot fungerer som den eneste dokumenterbare gateway til en relevant fil (hvilket i høj grad er tilfældet med downloadede PDF-filer).

Vil forskningsstandarderne i fremtiden ændre sig, så de i højere grad stemmer overens med den digitale dynamik, de er opstået i? Vil det blive lettere at dokumentere billede, lyd og performance og lade dem indgå som akademisk reference? Eller vil den akademiske legitimeringsproces altid rumme en ambivalens mellem teori og praksis? Disse spørgsmål kan endnu ikke besvares, men de skal adresseres inden for en snarlig fremtid – også af forskningsbibliotekerne.

Værdisætning af data prioriteres ikke

Forskningsbibliotekerne har en unik mulighed for at styrke deres position i både forskningsmiljøet og det generelle samfund. Det kræver dog, at de bibliotekariske opgaver gentænkes i lyset af digitaliseringen.

Forskningsbibliotekernes vidensunderstøttende funktion kan med fordel udvides med både en kulturkritisk og en produktskabende funktion. Interaktion med forskermiljøerne, udpræget kendskab til forskningsinfrastrukturer og medtænkning af forskningens præmisser i lyset af digitalisering udgør en unik mulighed for bibliotekerne. Og derfor er de selvskrevne til at tage aktiv del i den aktuelle, digitale forskningsfornyelse.

Nutidens digitale tiltag benytter sig hovedsageligt af en maksimeringsstrategi, der undlader at værdisætte data. En sådan strategi må siges at være forholdsvis naiv. Det er en strategi, som går ud på at skabe og bevare enorme mængder af digitale data, men udmagningsprocessen mangler. Derfor ser vi en konstant og markant forøgelse af digitalt materiale, der kun bliver større. Hvad der mangler, er standarder til at vurdere dataenes relevans.

Comeback til kanoniseringsmodellen?

Den digitale syndflod har så sandelig skabt rigdom, men i overflod. Hvis ikke vi snart finder nogle digitaliseringsstandarder, vil vi ende op med en masse

ubrugelige data – enten fordi ingen finder dem relevante nok til at bruge dem, eller fordi medierne til at afkode specifikke datasæt er forældede eller defekte.

Den udskældte kanoniseringsmodel kan få et comeback, fordi overfloden af analogt og digitalt materiale styrker behovet for værdisætning i form af fælles kriterier, referencer og modeller. Dét synes at blive vilkårene for moderne forskning.

Værdikriterier for digital og videnskabelig dokumentation

Derfor er det vigtigt, at biblioteket indgår aktivt og engageret i et forskningsfelt under pres. Alle aktører i den digitale arena må forholde sig til, hvilke muligheder og begrænsninger digital forskning og formidling rummer. Udviklingen af tolkningsunderstøttende redskaber mangler i høj grad, og hvem kunne være bedre samarbejdspartnere for forskningsinstitutionerne end forskningsbibliotekets informationsspecialister?

Derudover må nye værdikriterier for digital og videnskabelig dokumentation udtænkes. Forskningsbibliotekarer må som informationsspecialister forventes at kunne navigere i den digitale informationsstrøm, men de skal derudover også kunne belyse mulighederne og begrænsningerne ved digital videnshåndtering.

Digital Humanities udforsker nye digitale tiltag inden for den humanistiske videnskab og forsøger at redegøre for forskningens vilkår i en digitaliseret verden. Feltet anerkender betydningen af kvantitative digitaliseringsstrategier, men indeholder ligeledes mulighed for at repræsentere et alternativ.

En refleksion over digitaliseringen er en nødvendighed i den moderne forskning, og forskningsbibliotekerne vil kunne drage nytte af, at anerkende Digital Humanities som en ny, men stærk, allieret i kampen mod den digitale informationsoverflod. ●

Les specialet her

[pure.iva.dk/da/studentthesis/dynamisk-stabilitet\(dba553c5-7677-493b-9ee1-c58bdb696340\).html](http://pure.iva.dk/da/studentthesis/dynamisk-stabilitet(dba553c5-7677-493b-9ee1-c58bdb696340).html)